

Stichting RING, Postbus 1600, 3800 BP Amersfoort; www.archis.nl/RINGnieuw

Ten geleide

Stichting RING, een non-profit organisatie, houdt zich bezig met de dendrochronologie ofwel 'boomtjidskunde'. Dit is de studie van jaarringen in hout voor dateringsdoeleinden en om bijvoorbeeld de herkomst van het hout te achterhalen. RING betaalt het vaste personeel uit de inkomsten van dateringsopdrachten. De afgelopen tijd hebben zich bij Stichting RING enige veranderingen voorgedaan, die wij, de directie en medewerkers van RING, u graag willen melden. We doen dat op een nieuwe manier: met een elektronische nieuwsbrief voor onze relaties en klanten.

In dit nummer

Ten geleide	1
Afscheid Elsemieke Hanraets	1
Verhuizing van RING naar Amersfoort	1
RING diensten en prijslijst	2
Nieuwe onderzoeksprojecten	2
De filosofie van RING	3
Leuk om te weten	3
Meer informatie?	4
Colofon	4

Afscheid van Elsemieke Hanraets

Op woensdag 15 mei a.s. legt Elsemieke Hanraets haar werkzaamheden voor RING neer, om van een welverdiend pensioen te gaan genieten. Elsemieke wordt opgevolgd door Marta Dominguez Delmàs, die enkele jaren geleden bij RING vanuit een bosbouwkundige achtergrond haar dendrochronologische training heeft ontvangen en hierna in de daterende dendrochronologie actief was binnen het bedrijf 'Dendrolab NL'. Stichting RING is ontzettend blij met Marta's expertise en enthousiasme. Omdat Marta vier dagen per week voor RING zal werken, betekent dit een verbetering

van onze bereikbaarheid en capaciteit voor dateringswerk.

Op de RACM-locatie in Amersfoort vindt op 21 juni a.s. van 13.30 tot 15.30 een klein afscheids-symposium plaats voor Elsemieke, die duizenden dateringen aan hout uit Nederlands cultureel erfgoed op haar naam heeft staan. Tijdens deze bijeenkomst wordt onder andere een terug- en vooruitblik geschetst van de Nederlandse dendrochronologie. Wij horen graag uiterlijk 5 juni of u hierbij aanwezig zult zijn om persoonlijk afscheid van Elsemieke te nemen.

Verhuizing van RING naar Amersfoort

RING is per april 2007 terugverhuisd naar de oorspronkelijke standplaats in Amersfoort, waar de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) ons onderdak verleent. Ons formele postadres is dat van de RACM-Amersfoort: Postbus 1600, 3800 BP Amersfoort. Wij zijn telefonisch bereikbaar op 033-4227513 of 06-25000055 (directeur Esther Jansma), 033-4227506 (Marta Dominguez Delmàs) en 033-4227545 (Tamara Vernimmen). RING is blij met de verhuizing naar Amersfoort. Niet alleen hebben we nu een ruime werkplek waarin drie dendrochronologische meet-installaties passen, maar ook hebben we nu de beschikking over een aparte kantoorruimte en voldoende computers (vijf!) om ons werk naar behoren te kunnen doen. De ruimte is

trillingsvrij, er is stromend water om houtmonsters te kunnen reinigen en voldoende bergruimte voor ons archief. De locatie plaatst ons in het hart van Nederland; we zijn in Amersfoort vanuit alle windstreken goed bereikbaar.

Elsemieke Hanraets heeft duizenden dateringen op haar naam staan.

RING diensten en richtprijzen

De prijslijst van RING is vereenvoudigd en het tarief voor onderzoek aan bouwhistorisch 'droog' hout dat wordt aangeleverd in de vorm van boorkernen, is drastisch verlaagd.

We willen u er graag op wijzen dat onze tarieven 'richtprijzen' zijn. Per project kunnen afwijkende afspraken gemaakt worden. Bij grotere hoeveelheden houtmonsters kunnen ook voordelige raamcontracten afgesloten worden. RING biedt zich tegen een uurtarief aan voor het nemen van boorkernen en andere houtmonsters op locatie. Het verrichten van vooronderzoek inclusief houtdeterminaties is toegevoegd aan het basispakket van de daterings*service* van RING.

Onze richtprijzen gelden voor de dendrochronologische analyse en rapportage en zijn *inclusief* de conservering en archivering van de meetreeksen en stalen van het hout.

Nieuwe onderzoeksprojecten

Door een zorgvuldige omgang met het dendrochronologische bronmateriaal en de digitale gegevens heeft RING een fysiek en digitaal archief opgebouwd dat (ook internationaal) inzetbaar is voor vervolgonderzoek op het terrein van houtherkomstbepaling, houttechnologie en vele andere terreinen (zie www.noaa.nl, hoofdstuk 3). Dat dit archief succesvol is, moge blijken uit een tweetal onlangs gehonoreerde NWO-aanvragen op het terrein van de dendrochronologie.

De eerste aanvraag resulteerde in een startsubsidie van NWO om te komen tot een NWO-aanvraag Investerings Middelgroot en is getiteld *Digitaal 'collaboratorium' cultuurhistorische boomtijkunde voor de Lage Landen*. Ons doel is de opbouw van een internationaal gebruikers- en publieksvriendelijk dendrochronologisch archief dat extern (ook door onze klanten!) raadpleegbaar is. Zie voor meer informatie <http://www.archis.nl/ringnieuw/dccb.htm>.

De tweede gehonoreerde aanvraag betreft een vierjarig onderzoeksprogramma (twee promovendi en een post-doc) en is getiteld *Arts*

*"een tweetal onlangs
gehonoreerde NWO-
aanvragen"*

Dateringsonderzoek (richtprijzen)

1. Bouwhistorisch (droog) hout	
- Boorkernen	71,50 per stuk
- Plakken hout	130,00 per stuk
2. Archeologisch hout	130,00 per stuk
- Deze prijzen zijn inclusief de conservering en archivering van houtstalen en data.*

Onderzoek op maat

Uurtarief	105,65
-----------	--------

Overige

3. Vooronderzoek (houtdeterminatie en bepaling bruik- baarheid voor daterings- onderzoek)	19,50 per stuk
4. Hout op maat zagen	28,00 per stuk

NB Bij archeologisch hout zal vooronderzoek veelal noodzakelijk zijn.

and crafts in Roman ship building: raw materials management, construction technology, use and disposal of barges in the Lower Rhine region in the Roman period. In dit programma, dat wordt gedragen door de RACM en de VU, wordt onder andere een dendrochronologische (internationale) analyse gedaan van Romeins houtgebruik en worden enkele Romeinse platbodems integraal dendrochronologisch onderzocht. Het archief van RING vormt een belangrijke basis voor beide NWO-projecten.

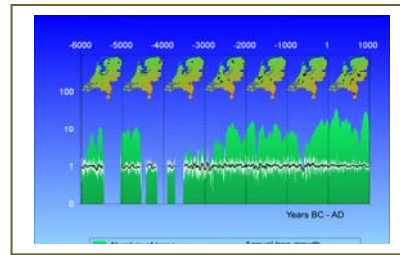

Het Romeinse schip De Meern 1 werd rond 148 n.Chr. gebouwd van reusachtige eiken, die in Nederland groeiden. (Foto: RACM)

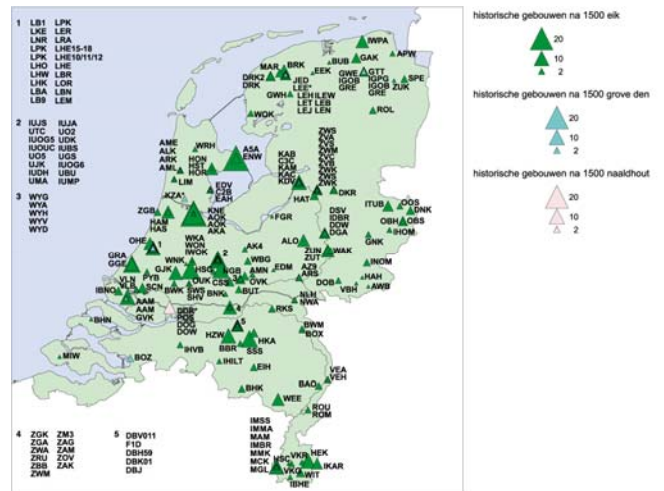
De filosofie van RING

Stichting RING is in 1993 door de UvA en de toenmalige ROB opgericht om deze toen nog prille expertise in Nederland een formele inbedding te geven. De statuten van de Stichting melden als doel de bevordering van de dendrochronologie in brede (dus ook wetenschappelijke) zin. Het laboratorium van RING is daarom steeds de broedplaats van nieuwe dendrochronologen: we trainen stagiaires en OIO's in dendrochronologische monsternamen en analyse en in de chronologische, cultuurhistorische, landschappelijke en bosbouwkundige interpretatie van jaarringpatronen. Hiernaast dragen we binnen onderzoeksprojecten nationaal en internationaal bij aan de ontwikkeling van nieuwe natuurwetenschappelijke kennis.

Omdat RING financieel afhankelijk is van dateringsopdrachten, kunnen wij deze 'nevenactiviteiten' alleen realiseren dankzij u, onze opdrachtgever. Wij willen u, voor zover u zich met dateringsopdrachten tot RING wendt, daarom hartelijk danken voor uw ondersteuning van RING en uw bijdrage aan de realisering van een verantwoorde omgang met het houten erfgoed in de bodem en de gebouwde omgeving, inclusief de verduurzaming van de dendrochronologische kennis van dit erfgoed.

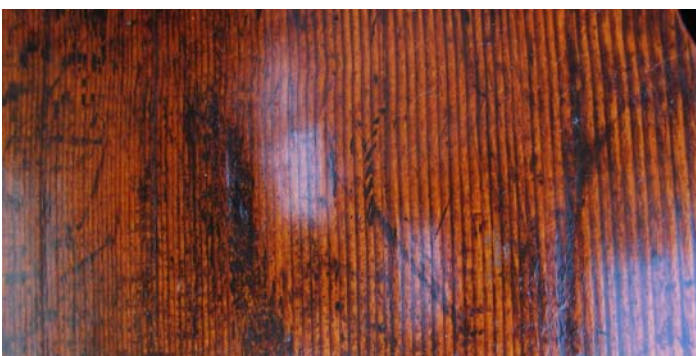

Onderzoek aan de natuurlijke resten van voormalige bossen resulteert in inheemse groeikalenders van eik. De afbeelding toont de kalender zoals deze in 1995 ontwikkeld was (6025 v.Chr.-1000 n.Chr., met chronologische 'witte plekken'. (Bron: www.noaa.nl, Hoofdstuk 3)

Dateringen door RING van bovengronds erfgoed 1500-1950. (Bron: www.noaa.nl)

Leuk om te weten...

Deel van het jaarringpatroon van een zestiende-eeuwse contrabas. Het zomerhout is licht- en het najaarshout is donkergekleurd.

Twee zestiende-eeuwse muziekinstrumenten uit hetzelfde atelier

We willen u onze recente dateringssuccessen niet onthouden.

Zo slaagden we erin om het jaarringpatroon van een zestiende-eeuwse contrabas op non-destructieve wijze op te meten. Hoe we dat deden: gewoon door strookjes post-it van links naar rechts over het blad te plakken en met een zacht potlood elke tiende ring te markeren. De metingen deden we vervolgens handmatig, met een loep. De meetreeksen konden door onze Italiaanse collega Paola Nola met een kalender uit Tirol gedateerd worden. Daarna konden we met de kalender van dit instrument nog een tweede, alweer jaren geleden door ons opgemeten, contrabas dateren. Beide instrumenten waren gemaakt uit dezelfde partij hout, met dezelfde herkomst. Mogelijk werden de instrumenten dus in hetzelfde atelier vervaardigd.

Voor het Rijksmuseum onderzochten we een tiental zeventiende-eeuwse Nederlandse meubels, waarvan we er acht konden dateren. De werkplek, het depot van het museum in Lelystad, bleek een ware schatkamer en we hebben onze ogen uitgekeken.

Recent zijn we aan de slag gegaan in de Eempolder, waar we stammen hebben gezaagd die bij boeren op het erf lagen en ook *in situ* nog in hun weiland aanwezig zijn. Bijzonder is dat de bosresten zowel uit eik als grove den bestaan. Twee eiken hebben we inmiddels kunnen dateren; de oudste begon te groeien in 1670 v. Chr. en de jongste stierf rond 1450 v. Chr. Hiermee is aangetoond dat in deze eeuwen in wat nu de Eempolder heet, grote en zeer oude eiken groeiden. De datering van de dennen is moeilijker, omdat ze niet erg oud zijn geworden. Hopelijk weten we deze te dateren met de radiokoolstofmethode.

Een laatste nieuwtje is de datering van huidplanken van het schip de Batavia. Dit VOC-schip werd tussen 1627 en 1628 op de Peperwerf

Replica van de Batavia. (Bron: Wikipedia, <http://nl.wikipedia.org>).

Meer informatie?

Mocht u meer informatie wensen over Stichting RING, dan kunt u een kijkje nemen op onze website (zie colofon hiernaast). Ook staan de medewerkers van RING u graag telefonisch te woord. Afspraken voor laboratoriumbezoek, onderzoek op maat en de afsluiting van raamcontracten kunt u maken met de directeur, mevr. dr. E. Jansma (e.jansma@racm.nl).

Wij horen graag van u of u deze elektronische nieuwsbrief in de toekomst wilt blijven ontvangen.

In de Eempolder vinden we resten van eik en grove den. Hier ziet u het onderste stamdeel van een grove den.

in Amsterdam gebouwd. Het schip vertrok voor het eerst op 29 oktober 1628, onder bevel van schipper Adriaan Jakobsz. Op 4 juni 1629 sloeg het schip lek op een rif van de Wallabi-groep voor de Australische westkust. Het wrak bevindt zich momenteel in een museum in Fremantle, Australië (bron: <http://nl.wikipedia.org>).

Uit ons onderzoek blijkt dat de huidplanken van de Batavia zijn gemaakt uit Baltisch eiken. Ook Rembrandt schilderde op eiken panelen uit het Baltische gebied. Daarom vond dit nieuws zelfs zijn weg naar de kunst- en wetenschapspagina's van landelijke dagbladen.

Stichting RING

Postbus 1600, 3800 BP Amersfoort
Kerkstraat 1, 3811 CV Amersfoort

Telefoon

033-4227506, -545 en -513
06-25000055

Fax

033-4227799

E-mail

e.jansma@racm.nl

Website

www.archis.nl/RINGnieuw